

Наталія Колесник (Чернівці)

Особливості ономастикону в українських народних піснях, які записав Іван Франко

Вивчення ономастичної парадигми українського фольклору, її семантично-го, структурного, функціонального аспектів на часі. За останні десятиліття мовознавство “гуманізувалось”: усі сучасні напрями в лінгвістиці в той чи інший спосіб торкаються проблеми “мова і культура”, оперують термінами “мовна картина світу”, “концепт” тощо. Фольклорна ономастика, дослідження якої у 90-х роках ХХ ст. поживалося на слов’янських теренах, розвивається теж у цьому руслі. Фольклорні тексти – ідеальне поле для таких студій: вони мінімально суб’єктивні, традиційні, на сьогодні вже незмінні, усталені і є зразками усного мовлення. У лінгвофольклористиці доволі часто говорять про фольклорну картину світу. Власні ж назви, як її обов’язковий компонент, особливо цікаві з цього погляду. Вони, внаслідок своєї семантичної незаповненості, набувають у мовленні певного культурно-етнічного забарвлення, національно-культурної своєрідності семантики, співвіднесеності. Оними у фольклорних текстах є культуруносними знаками мовлення, які є втіленням певної інтерпретації дійсності, тому можуть бути використані для реконструкції фрагменту мовної картини світу.

В українській лінгвістиці з’являються розвідки, в яких оними розглянуто як особливі фрейми, що містять не лише мовну, але й національну, культурну, соціальну, історичну інформацію. Фольклорні оними необхідно досліджувати з таких позицій, вивчати специфіку вживання різних їх типів, зіставляти конотації, асоціації, які вони розвивають залежно від культурно-історичного контексту. Суттєвим є ареальне дослідження фольклорних онімів. Для таких студій нерідко ідеальним матеріалом є тексти усної народної творчості в записах відомих письменників, оскільки подібні зібрання, зазвичай, локалізовані і в часі, і в просторі. Наші попередні дослідження засвідчили, що фольклорні оними (антропоніми насамперед) співзвучні і діалектному середовищу, і певній епосі [4: 12].

Загальновідомо, що І. Франко усе своє життя сам збирав фольклор, а також був знаним організатором (до того ж грамотним) фольклорно-збирацької роботи у Галичині. Він полишив по собі не лише зібрання фольклорних матеріалів, які, за підрахунками фахівців, “у сукупності... склали б добрий десяток томів” [3: 12], а й фундаментальні дослідження народної пісенності, мав вплив на відомих фольклористів, серед яких О. Дей називає імена В. Гнатюка, Ф. Колесси, О. Роздольського, С. Людкевича. Важливим є те, що письменник “записував усі пісенні жанри без винятку, причому ті їх зразки, які зустрічав у живому побутуванні” [3: 18], виявляв інтерес до найновіших пісень, свіжоскладених у прикарпатському краї (вони

безцінний матеріал для вивчення фольклорної мови кінця XIX – початку XX ст.), до того ж бережно і уважно ставився до записування різних варіантів однієї й тієї ж пісні, бо вважав, що для фахівця це дуже важливо.

Є підстави вважати, що фольклорні тексти в записах І. Франка – винятково багатий матеріал для багатьох лінгвістичних студій, ономастичних зокрема. Важливим є й те, що записані зразки народної словесності локалізовані як у часі, так і в просторі (місце запису – переважно Галичина, час – останні десятиліття XIX – перше десятиліття XX ст.).

У виданій 1981 року збірці “Народні пісні в записах Івана Франка” вміщено понад 400 пісень, з них 140 текстів фіксують власні назви. Аксіоматично, що найуживанішими з-поміж різних розрядів онімів є антропоніми і топоніми. Фольклорний текст є здебільшого антропоцентричним, тому власні назви осіб переважають над іншими розрядами онімів. У цих народних піснях є чоловічі й жіночі особові імена та їх варіанти, традиційні для українського фольклору:

Андрієчко, Андрієнько, Андрух; Іван, Йван, Іваник, Йванко, Йванцьо, Іваночко, Іванонько, Йвась, Йвасьо, Івасьо, Івасенько, Йвасенько, Івасуньо, Йвасуньо, Івасуненько, Ясь, Ясуньо; Василь, Василько, Василик, Василенко, Васюненко, Василина; Гриць, Грицько; Микита; Михайло; Пилип; Никола, Николик; Роман, Романочко; Сава, Савонька; Семен, Семеночко, Семенуньо; Федірко, Федорко, Федорочок; Штефан; Юра, Юрина, Юрунечко; Яким, Якимик, Якимочко.

Анна, Аннуся, Аннусуня, Анниця, Аннуненька, Аннунечка, Ганнусенька, Гануся, Гануненька, Гандзя, Гандзуненька, Гандзюня; Галя; Варвара; Катерина, Катеринка, Катериночка, Катруся, Кася, Касуня; Марія, Марієчка, Маруся, Марусенька, Марусейка, Маруха, Марина, Мариня, Маринька, Марунька, Марися, Мариська, Марисуня, Марисенька, Мариська, Марисечка; Мар'яна, Мар'яночка, Маріяна; Оленочка, Єлена; Парасочка, Парасина, Парашка.

Репертуар порівняно небагатий: 15 чоловічих та 11 жіночих імен. (Для порівняння: “Українські народні пісні в записах братів (Осипа і Федора) Бодянських” засвідчили 32 чоловічих і 15 жіночих імен). Бідність репертуару пов’язана, по-перше, з тим, що до збірки ввійшли численні варіанти текстів (імена в них переважно одні й ті ж, відмінність спостерігається хіба що у вживанні варіантів імен); по-друге, більшість імен зафіксовано у найрізноманітніших формах; по-третє, весільні пісні, у яких ім’я, як відомо, є змінним, подано в описах весільного обряду лише з Нагуєвичів та Лолина, тому на 27 уживань припадає репертуар з 4-х імен (в аналізованих текстах майже відсутні, як у записах народної словесності Юрія Федьковича, пропуски антропонімів). І якщо в записах Юрія Федьковича майже відсутні з цієї причини територіально марковані імена, то фольклорні матеріали, які зібрав І. Франко, засвідчують варіанти найпоширеніших імен, що їх можна кваліфікувати як регіональні: *Ясь, Ясуньо; Штефан; Юрина; Василина; Марися, Мариська, Марисуня, Марисенька, Мариська, Марисечка, Марунька; Кася, Касуня.*

Уживання імені *Ян* обмежується південно-західним наріччям, а конкретніше волинсько-поліськими, подільськими, надністрянськими і лемківськими говірками

ми, як і варіанту імені *Матвій* – *Мацько*; форми *Кася*, *Касуня*, *Марися*, *Мариська*, *Марисуня*, *Марисенька*, *Мариська*, *Марисечка*, *Марунька* фіксовано текстами, що побутували в межах галицько-буковинських та карпатських говорів. Поява цих імен у фольклорних текстах у записах ХІХ ст. зумовлена їх наявністю на той час у регіональних іменах, останні, як відомо, зазнали впливу польської мови. На всеукраїнському тлі подібні варіанти сприймаються як полонізовані. Щоправда, стосовно *Марисі*, *Маруні* та їхніх демінутивів маємо певні міркування; про що йтиметься далі.

Ужиті єврейські імена *Мошко*, *Сруль*, *Хаюня* виступають в аналізованих пісенних текстах як засіб етнічної ідентифікації та використані для створення комічного ефекту (загальновідомо, що чуже в народних піснях потрактовується або як вороже, або як смішне, гідне глузування), відтворюють певний (національний) стереотип поведінки. Наприклад, ім'я *Мошко* вжито в пародійній колядці, а ім'я *Сруль* – в жартівливій колісковій: “*Надійшов якийсь чоловік, купив си пап'єрки на лік. Надійшов Мошко, купив си м'яса трошка* [6: 42]”; “*Люлю, люлю, старий Срулю, як ти уснеш, я тя друлю. Люлю, люлю, старий Срулю, підемо ми по цибулю*” [6: 137].

Ім'я *Хаюня* в баладі “*Стоїть кошмочка коло бережечка*” є найменням доньки корчмарки: “*А в тій коримонці два козаки п'ють! Молоду Хаюню з собов намовлять*” [6: 152].

Студії на основі записів народної словесності І. Франка доводять, що різні жанри пісенного фольклору по-різному “експлуатують” антропоніми, зокрема особові імена. Наприклад, на 25 пісень календарно-обрядового циклу припадає 25 уживань особових імен, на 21 родинно-побутову пісню – 14 особових імен та одна прізвищева назва, а 31 текст співанок-хронік та балад засвідчує особових імен – 52 та 15 одиниць інших класів антропонімів (прізвищевих назв, андронімів, патронімів тощо). Таку нерівномірність використання антропонімів у різних пісенних жанрах можна пояснити, бо специфіка комунікації через фольклорний текст залежить від жанру. Ставлення інтерпретатора (первісно автора) до змісту тексту “частково зумовлює наявність у ньому онімів як загалом, так і окремих їх розрядів” [4: 25]. З огляду на мету, яку ставить перед собою виконавець, оніми поступаються апелюванню, або – навпаки. Це тісно пов'язано зі змістом, який теж частково спрогнозований жанром твору. Оскільки імена у фольклорних текстах нерідко є опорними словами і відіграють важливу роль у створенні художнього вияву всього твору, вони належать до тих деталей, які вияскравлюють жанрову належність тексту. Виявляється це і в кількісному, і в якісному використанні антропонімів. Приміром, обрядові пісні, балади, співанки-хроніки, зміст яких нерідко прив'язаний до конкретної ситуації, до конкретних учасників подій, мають суттєву різницю між кількістю вжитих у них імен та їх репертуаром: на 11 уживань чоловічих особових імен у календарно-обрядових піснях припадає лише 5 імен, а на 14 жіночих особових імен – 4; 11 уживань чоловічих особових імен у весільних піснях – це використання всього імен 2, 16 жіночих особових імен – це лише 2 жіночі найменування; у співанках-

хроніках і баладах співвідношення відповідно 32 – 8 для чоловічих особових імен та 20 – 6 для жіночих.

У весільних піснях ім'я *Іван* зафіксовано у 8 зменшено-пестливих формах, а імена *Василь* і *Марія* у баладах і співанках-хроніках – у 6 варіантах. А от у жартівливих піснях, що їх записав І. Франко, дуже обмежено використано варіантні імена: чоловічий репертуар – це 5 імен у 6 вживаннях, жіночий відповідно 2 – у 3-х. В обрядовій поезії, баладах та співанках-хроніках існує закономірність до особи, висловлено якимсь ставленням, зазвичай позитивне (шанобливе або співчутливе), то в них щедро послуговуються демінутивні варіанти особових імен. Визначальною рисою жартівливих пісень є веселість, дотепність, у цьому випадку визначальним є не особисте ставлення виконавця до адресата (хоча й не без цього), а влучний жарт, добродушна чи гостра іронія, висміювання шкідливих звичок, негативних рис характеру. Тому, на нашу думку, й переважають у текстах жартівливих пісень, а також танцювальних приспівках повні форми імен і навіть трапляються варіанти з виразним пейоративним значенням, що творяться відповідними суфіксами (останнє не є на загал характерним для фольклорного антропонімікону): *Маруха*, *Парашика*. У текстах цих пісень вплив на вибір імені або його форми має також ритм та загальна евфоніка строфи: “*Пішла Гандзя по бураки, а за нею три козаки, еден ззаду, два спереду: “Чекай, Гандзю, купим меду!”* [6: 242]; “*Ой ти, Йване, ти Пилипе, не заглядай межи лити*” [6: 237].

Аналіз народнорозмовних варіантів імен, зафіксованих в аналізованих текстах, підтверджує думку багатьох мовознавців про те, що найбагатшу і найколеритнішу іменну варіативність дають імена, які здавна вживаються на тій чи іншій території і є найпопулярнішими. У наших матеріалах до імені *Іван* зафіксовано 17 варіантів, до імені *Василь* – 6, до імені *Ганна* – 12, *Марина* – 10, *Катерина*, *Марія* – по 6. І це попри досить обмежений фактичний матеріал. Серед опрацьованих варіантів: фонетичні (*Іван* – *Йван*, *Івасенько* – *Йвасенько*, *Івасьо* – *Йвасьо*, *Івасуньо* – *Йвасуньо*, *Федорко* – *Федірко*, *Марина* – *Мариня*) та дериваційні (насамперед суфіксальні утворення).

Найпродуктивнішими словотвірними суфіксами для чоловічих імен є такі, як: **-к(о)**, **-ик**, **-очк(о)**, **-еньк(о)**/**-єньк(о)**/**-оньк(о)**; для жіночих імен: **-очк(а)**, **-ечк(а)**, **-єчк(а)**, **-єньк(а)**, **-к(а)**, **-ус(я)**, **-ун(я)**. Імена з поданими демінутивними суфіксами найуживаніші в календарно-обрядових, весільних піснях, баладах і співанках-хроніках, тобто в тих жанрах, у яких, принаймні, частина імен є змінною. У баладах і співанках-хроніках зменшено-пестливі варіанти імен є виявом співчуття, жалю, приязні тощо.

В обрядових жанрах поряд з номінативною та комунікативною оніми виконують побажальну і спонукальну функції, останні первісно були магічними й мали характер замовляння, чаклування над іменем конкретної особи. За уявленням наших пращурів, ім'я є частиною самого єства того, кого називають. “Чим далі в старовину, тим звичніше і міцніше віра в здатність слова однією своєю появою творити те, що

ним означено. На такій вірі ґрунтуються всі поздоровлення і прокляття” [7: 59]. Чи не брали в цьому участь і демінутивні суфікси? Відомо також, що пісенні жанри поділяються на чоловічі та жіночі. Ф. Колесса вважав, що стать виконавця тісно пов’язана з жанром: чоловічі пісні – це колядки, рекрутські, історичні, любовні, побутові та балади; жіночі – це весільні, веснянки, обжинкові, любовні та пісні про жіночу долю, голосіння [5: 30]. Особа ж виконавця, зрозуміло, впливає на формування фольклорного тексту. Проте в аналізованому матеріалі фіксують щедру послуговування демінутивними варіантами як чоловічих (календарно-обрядової поезії, балад), так і жіночих (весільних пісень) жанрів. Чим можна пояснити таку схильність українців, незалежно від статі, до зменшено-пестливого величання особи? Нагадаємо: ті суфікси, які І. Ковалик вважає найуживанішими для творення здрібніло-пестливих варіантів особових імен в українській мові, є найпоширенішими й у фольклорних записах І. Франка. Превалювання цих найуживаніших суфіксів української мови у фольклорному антропоніміконі може дати підстави і для більш масштабних узагальнень з огляду на специфіку фольклорного оніма: його обов’язкову акумулятивність, конотативність, асоціативність тощо. Наприклад, А. Вежбицька, досліджуючи систему суфіксів російської мови, пов’язує специфіку її семантики і функціонування з російською ментальністю, трансляцією культурно-національної самосвідомості (ідентичності) [1: 61–62]. У пісенному тексті, який залежно від жанру є комунікативною ситуацією певного гатунку, чи не свідчить перевага певних демінутивних суфіксів про такі риси українців, як емоційність, лагідність, доброзичливість, толерантність, терпимість? Щодо останніх рис, то вони можуть бути проілюстровані тим фактом, що у фольклорних текстах, зокрема записаних І. Франком, досить обмежено вжито пейоративні варіанти особових імен, навіть якщо йдеться про негативних персонажів.

Відомо, що власні назви, особові імена зокрема, – найміжнародніші й найнаціональніші водночас, “загальнолюдське надбання у різних національних формах вияву” [8: 35]. Християнський у своїй основі іменник у різних слов’янських мовах набув специфічно національних фонетико-морфологічних і словотвірних ознак. Однак як на матеріалі фольклорних записів І. Франка, так і в ширшому контексті (опрацювали більше 6 тисяч пісенних текстів, записаних у ХІХ ст. на різних теренах України), ми зауважили таку особливість: попри потужну політику асиміляції, яку російська імперія проводила на українських землях упродовж багатьох століть, в українському фольклорі в записах до 30–50-х років ХХ ст. дуже обмежено вжито асимільовані варіанти імен на кшталт *Ванічка*, *Машечка*, *Танюша* (зафіксовані вони переважно в піснях українсько-російського пограниччя). У фольклорних текстах так званого радянського періоду їх трохи більше: *Ванечка*, *Васічка*, *Колічка*, *Зоїчка*, *Манечка*, *Танечка* і т. ін. Що зрештою й не дивно, бо ж процеси відчуження нації від власної природи в цей час стали надпотужними. А от функціонування в галицькому фольклорному антропоніміконі варіанта імені *Марина* – *Марися*, що зазвичай сприймається як сполонізований, наштовхує на інші висновки. По-перше,

наші попередні дослідження, що ґрунтуються на ширшому матеріалі, свідчать, що варіанти *Марися*, *Марунька* побутують не лише в текстах, записаних на території південно-західних та поліських діалектів, але й у межах південно-східного діалекту. По-друге, згадані вище варіанти засвідчено як парні до загальнонаціональних варіантів українських чоловічих імен:

Тото <i>Іваник</i> городочки городив, А <i>Марунька</i> руточки садила [6: 58].	Тільки <i>Івасьо</i> самотріть, Самотріть, самотріть, самотріть, До <i>Марисі</i> на обід... [6: 50].
--	---

По-третє, у Франкових текстах народної словесності виявлено непоодинокі вживання в одному тексті як власне українських, так і сполонізованих форм. У пісні із записів письменника “Ой був газда Андрієчко” співається:

Ой ти, газдо Андрієчку,
Виведи нам Марієчку...
Цить, Марійко, не лякайся...
Не Марисин то ходонько,
Не Марисин голосонько... [6: 178].

У співанці-хроніці читаємо:

А сідлай-но, Семеночку, коні воронії
Та поїдем відознати до душки Марії.
А ми прийшли до Мариськи: – Чи ти спиш, чи чуєш? [6: 168].

Чому вони, тобто варіанти імен, стали тотожними як індифікатори? Чи тільки як наслідок тривалої полонізації? Але чому ж не відбулося подібного в результаті русифікаторської політики російської імперії? Чи лише тому, що полонізація розпочалася трохи раніше? Про що свідчить функціонування варіантів цих імен як рівнозамінних? Про зміни на ментальному рівні нашого етносу чи щось глибше, етно- (глобо) генетичне? Чому фольклорні тексти не засвідчують жодного разу змішування демінутивних варіантів приміром імен *Іван* та *Ян*? Чому, на протигагу *Марисі–Марії*, вони не усвідомлюються як співвідносні варіанти, що належать до одного іменного гнізда? Відповісти на ці запитання можна, лише залучивши до вивчення значно ширший матеріал, і не тільки ономастичний, і не тільки український. Дозволимо собі висловити певні міркування.

У книзі В. Войтовича “Українська міфологія” до міфоніма *Марена* подано синоніми *Морена*, *Марина* [2: 290], подібне фіксують також тексти купальських пісень. Очевидячки, саме тому, що ім’я належало одній із наймогутніших богинь (її пов’язували із сезонними ритуалами умирання і воскресіння природи, а також обрядами викликання дощу), відомій більшості слов’ян, воно є одним із найуживаніших в українському фольклорі, має широку варіативність, а його варіанти, навіть тоді, коли належать до чужої антропосистеми, широкоживані і сприймаються як “свої”.

Балади, співанки-хроніки, історичні, жартівливі пісні та танцювальні приспівки, окрім особових імен, фіксують й інші класи антропонімів: прізвищеві назви, патроніми, андроніми, прізвиська. В історичних піснях та співанках-хроніках виявлено багато уживань цих класів антропонімів. Окрім прізвищ історичних осіб *Довбуш, Нечай, Морозенко*, ми зафіксували найменування (пан) *Канівський, Дембровський, Дзвінчук, Дзвінка, Волошин, Боднар, Футюк, Шумилець, Гребенюшок, Томанючок, Мочернячок, Томанюки, Мочерняки*, які кваліфікуємо як прізвищеві назви, оскільки основний масив українських назв, попри те, що антропонімійна система південно-західної України почала формуватися з кінця XVIII ст., функціонував у сфері звичаєвого, а не юридичного права. Підтверджують це й наші матеріали. Скажімо, одного й того ж персонажа, наприклад в історичній пісні, йменують по-різному: “*Ой Морозе, Морозенку...*”. Як засіб апеляції в цьому контексті використано прізвищевий знак батька та утворений за допомогою традиційного для українського іменника суфікса *-енко* патронім. В історичних піснях виявлено ще кілька прикладів подвійної ідентифікації особи, один з компонентів якої містить посесивно-патронімний формант: *Дзвінка–Дзвінчук, Добуш–Добушук*. Гадаємо, що вживання у фольклорних текстах поряд із прізвищевою назвою батька патроніма є не тільки одним зі способів підкреслити належність персонажа до певної родини, а причетне ще до одного з художніх засобів – повтору, який увиразнює окремі слова (в нашому випадку оніми) в контексті й надає їм певної конотативності. Поряд з формами множини прізвищевих назв на позначення кількох (усіх) членів родини (*Туманюки, Мочерняки*) в аналізованих текстах ужито зменшено-пестливі варіанти прізвищевих назв, утворені за допомогою характерних для словотвору особових імен суфіксів:

Ой узяв Гребенюшок з війни із'їжджати,
То зачала стара мати дрібний лист писати...
Ой як пішов Гребенюшка попід чорну гору... [6: 155].

А схилився Мочернячок випити водиці,
А вистрілив Мочернячок з нової рушниці.
Та кувала зозуленька, кувала, банчила,
А вже ж ти си, Туманючку співанка скінчила [6: 168–169].

Частина демінутивів за контекстом не є, власне, демінутивами, а швидше свідчить про вік персонажа, але, звичайно, частина з них є квалітативами: в останньому з поданих вище прикладів виділений онім виразно демінутивний. Прізвища-демінутиви можна трактувати як вияв культурно-національної самосвідомості українців. Використано в аналізованих текстах також патронімні назви *Боднарівна, Гребенюша* (останнє є назвою дитини), андроніми: *Бордючка, Волошка, Гребенюшка, Микитиха, Сабодашка, Савишенька* (зменшено-пестливе від *Савиха*), які є прикладами найпоширеніших типів антропонімів. Зафіксовано й описову відкатойконімну назву *Качур Мацько з Самбора*. У жартівливих піснях ужито також прізвиська *Приндибайло (Михайло) і пан Дикий*.

Загалом опрацьовано 160 уживань особових імен та 31 вживання інших антропонімів.

Щодо топонімів, то у Франкових записах народнопісенної словесності виявлено понад 100 вживань цього розряду, серед яких добре відомі кожному галичанинові ойконіми та мікротопоніми: *Станіслав, Львів, Самбір, Стрий, Коломия, Варшава, Відень, Київ, Біла Церква, Дубно, Русалим, Рим, Кути, Косів, Мулинь, Лолін, Жаб'є, Ворохта, Верджигуша*; хороніми: *Україна (Вкраїна), Польща, Прусія, Венгри (Угри), Німеччина, Туреччина, Буковина, Поділля, Підгір'я* (найуживаніший серед них *Україна (Вкраїна, Українонька)* – 10, *Відень* – 6, *Львів* – 5 уживань); ороніми: *Чорні гори, Черногора*; гідроніми: *Ключівка, Дністер* і звичайно ж *Дунай*. Оскільки в записах І. Франка – чимало балад, співанок-хронік, рекрутських та жовнірських пісень, у яких опис подій нерідко чітко локалізований, така кількість ужитих у них географічних назв виправдана, а от стосовно розмаїття цього топонімного набору, то, гадаємо, вивчення загалом топонімікону українських народних пісень у порівняльному аспекті (маємо на увазі зіставлення репертуарів топонімів, засвідчених піснями з різних регіонів України) дало б підстави для висновків про фольклорну картину світу українця залежно від місця народження та проживання, бо набір ойконімів, хоронімів, гідронімів у піснях, записаних І. Франком, відрізняється, приміром, від подібного набору із записів Ю. Федьковича. Не беремо до уваги мікротопонімів, що позначають місцеві реалії і є засобом просторової локалізації певного сюжету. Отже, якщо світ буковинця (за піснями, що записав Ю. Федькович) окреслено хоронімами *Німеччина, Угорщина, Польща, Волощина, Італія, Крим, Поділля, Загір'я*, то світ галичанина обмежений такими власними назвами: *Німеччина, Туреччина, Польща, Венгри (Угри), Прусія, Буковина, Поділля, Підгір'я*. І в буковинських піснях, і в піснях з Галичини та Гуцульщини, які записав І. Франко, виявлено хоронім *Україна*, проте на буковинському матеріалі ми спостерегли паралельне вживання онімів *Русь, Рус-край* на позначення південно-західної України. Це свідчить про більшу, на нашу думку, архаїчність буковинського фольклору попри те, що записи народної словесності обох письменників розбіглися в часі всього на кілька десятиліть.

Потамонім *Дунай* – чи не найпопулярніший серед фольклорних топонімів. В аналізованих текстах виявлено близько 3-х десятків його вживань у варіантах *Дунай, Дунаїна, Дунаїнка, Дунаєчок, Дунайочок* у баладах, родинно-побутових піснях, співанках-хроніках, колядках, в інших жанрах – поодинокі приклади використання, не фіксують цієї назви лише колискові та жартівливі пісні. Наші дослідження засвідчили, що ця лексема, як ключова у фольклорних текстах, має символічне значення. Передовсім в аналізованих текстах назву ріки вжито як символ початку і кінця кохання, розлуки, далекого краю тощо. До постійних епітетів потамоніма *Дунай* належать *тихий, глибокий, чистий, бистрий, синій, широкий; тихий і глибокий* – найуживаніші (спостереження виконано на всеукраїнському пісенному матеріалі). У записах Ю. Федьковича цю тенденцію збережено, а от записи І. Франка засвід-

чують лише перший епітет – *тихий*, хоча для польського фольклору найхарактернішими є епітети *бистрий* і *глибокий*. Уживання потамоніма *Дунай* у фольклорних текстах з тих українських етнічних земель, які свого часу входили до складу Речі Посполитої, не зазнало “полонізації”. Цікавим, вважаємо, було б обґрунтування цього факту. Але, напевно, конотативність власної назви *Дунай* має в аналізованих текстах виразно національне обличчя і є репрезентантом світобачення українців. Її пам’ять, вочевидь, архаїчніша навіть за пам’ять текстів, у яких вона функціонує.

Номен *Дунай* у слов’янському фольклорі є унікальною ономастичною одиницею, що акумулювала величезну культурну інформацію, аналіз інтерпретації якої в різних мовах може допомогти вияскривити концептуальні основи української ономастичної картини світу, виявити її зв’язки як з іншими слов’янськими, так і з індоєвропейськими топонімними системами загалом. Тексти народної словесності, зокрема в записях І. Франка, засвідчують, що асоціативні можливості потамоніма *Дунай* доволі широкі.

Огляд ономастикону українських народних пісень у записях І. Франка потверджує, що, попри певну регіональну специфіку, вживання власних назв у піснях з Галичини є відбитком загальноукраїнських тенденцій, частину з яких можна потрактувати як такі, що окреслюють національні та ареальні межі української культури.

Література:

1. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание. – Москва, 1997.
2. Войтович В. Українська міфологія. – К., 2002.
3. Дей О. Іван Франко і народна пісня // Народні пісні в записях Івана Франка. – К., 1981.
4. Колесник Н. Фольклорна ономастика. Теоретичний аспект: Конспект лекцій до спецкурсу. – Чернівці, 2000. – Вип. 1.
5. Колесса Ф. Ритміка українських народних пісень. Відбитка із записок НТШ. – Львів, 1907.
6. Народні пісні в записях Івана Франка. – К., 1981.
7. Потебня А. Объяснения малорусских и сродных народных песен // Отдельный оттиск из “Русского Филологического Вестника”. – Варшава, 1883.
8. Фаріон І. Національно-ідентифікаційна функція антропоніма // Традиційне і нове у вивченні власних імен: Тези доповідей Міжнародної ономастичної конференції. – Донецьк–Горлівка–Святогірськ. 13–16 жовтня 2005 р. – Горлівка, 2005.